

жақты зерттеп, оның қыр-сырын ашу біз үшін әрдайым маңызды болмақ. Ал, тақырыбымызды одан ары қарай тереңдету алдағы уақыт еншісінде.

1. Ләззат Дүйсенбекова «Іс қағаздарын қазақша жүргізу» 2000 ж., Алматы «Ана тілі» баспасы. 107-110 беттер.

2. А.С.Сыбанбаева, Б.И. Досанов, Ғ.К. Иманалиева, «Қазақ тілі: ғылыми стильді оқыту», Алматы «Қазақ Университеті» 2005 ж, 120-122 беттер

3. «汉语应用文书写作», 新疆维吾尔自治区教育委员会 组织编, 新疆人民出版社1999.1.9

4. «公文写作», 新疆财经学院出版社, 林志编辑 2005年

5. «中国大百科全书», 中国大百科全书总编辑委员会, 中华人民共和国新闻出版社 2000年10月

6. Г.Я.Дашевская, А.Ф.Кондрашевский «外贸外事汉语教材», Китайский язык для делового общения, Москва 1999.

7. 俄语一点通, 汉语俄语专业术语翻译电子字典

В данной статье рассматривается проблема особенности написания, ведения официальных документов на китайском языке. Вопрос анализируется в контексте сравнения с казахским языком.

This article is considered the problem of features of writing, performing of official papers on Chinese. The problem is analyzed in the context of comparing with Kazakh language.

Нұрсейтова Ә.Е.

ЖАПОН МАҚАЛ-МӘТЕЛДЕРІНДЕГІ ҰЛТТЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТІҢ КӨРІНІСІ

Мақал-мәтел дегеніміз халықтың өмір тәжірибесінен шыққан айқын ойды үлгі-насихат, өнеге-өсиет ретінде көркем бейнелеп жеткізетін нақыл сөз. Мақал-мәтелдерден әр халықтың тарихы, өмірі, қоғамдық тұрмысы көрініс табады.

Мақал-мәтел бір дәуірдің ғана жемісі емес. Олар халықтың өткенімен тығыз байланыста болады. Мақал-мәтелдер өздерінің ішкі мазмұны, мағынасы жағынан әрбір дәуірдегі түрлі тарихи оқиғаларды, халықтың салт-дәстүрі мен әдет-ғұрпын, тұрмыс-тіршілігін бейнелейді. Сондықтан да, мақал-мәтелдер ұлттық сипаттағы тақырыптарға және мағына жағынан бай болып келеді /1/.

Жапон халқының өмірінен мақал-мәтелдер ерекше орын алады. Жапонияның, оның халқының ұлттық ерекшелігін, әдет-ғұрпын және тұрмысын білгісі келген әр адам бұл таныстықты жапон мақал-мәтелдерінен бастағаны дұрыс. Себебі, жапон ұлттық мақал-мәтелдері осы дарынды, еңбекқор халықтың ұлттық бейнесін барынша анық қалыптастырып, жапон тілінің поэтикалық сұлулығын сезінуге көмектеседі.

Жапон мақал-мәтелдерінде жер бетінде өмір сүретін басқа халықтар арасынан өзіне тән сипатымен ерекшеленетін осы халықтың өмірлік ұстанымы мен көзқарасы, көңіл-күйі, қуанышы мен қайғысы, сүйініші мен жұбанышы кеңінен көрініс табады. Халық ауыз әдебиетінің осы «шағын» жанрында өз басынан өткен өмір тәжірибесінен тиісті қорытынды шығарып, оны әдеби көркем тілменен жеткізе білген.

Жапония халқы өзінің ұлттық құрамы, тілі, мәдениеті және ділі тұрғысынан бір текті болып келеді /2/, бұл елді мекендейтін халықтың тоқсан тоғыз пайызы жапон ұлтының өкілдері екені белгілі. Жапония – бірнеше ғасырлар бойы шет мемлекеттер үшін жабық болған аралдық мемлекет. Бұл елдің аумағында қолданылатын басты және бірден бір тіл – ол жапон тілі. Хоккайдо, Кюсю аралдарының немесе Осака қаласы тұрғындарының тіліне тән өзіндік диалектілер болғанмен, олардың жалпыға ортақ нормативті жапон тілінен аса айырмашылығы жоқ. Сондықтан, бұл диалектілер жергілікті халықтың өзара қарым-қатынасында еш кедергі

тудырмайды. Жапонияның барлық мектептерінде 『国語』 «Ана тілі» пәні оқылады, ал оның негізін әдеби тілдің токиолық үлгісі құрайды /3/.

Жапон өркениетіне алғаш кез болған шетелдік адам жапондықтармен неғұрлым жақын танысып, олардың тұрмысына тереңірек көз салған сайын, соғұрлым олардың басқа халықтардан өзгеше, өзіндік ұлттық келбеті, рухани бейнесі бар екенін айқын аңғара бастайды.

Шетелдіктердің назарын жиі аудартатын бір ерекшелік – Жапонияның бүкіл аумағында, яғни, түрлі аралдарында өмір сүретін барлық халықтың өзін қоршаған орта мен қоғам жайлы түсінігі, көзқарасы және әдеттерінің бірдей болып келетіндігі.

Жапонияда әртүрлі іс-сапармен болған кез-келген шетелдік адам бұл ел тұрғындарының бойындағы әдептілік, кішіпейілділік сияқты қасиеттерге ерекше көңіл бөледі. Жапондықтар «Әдептілік – жетістік кепілі», «Сыпайылық – барлық есіктерді ашар» деген мақалдарды берік ұстанады.

Жапондықтардың сыпайылығы – халықтың шын мәнінде жоғары тәрбие мен білімінің дәлелі. Оларға дауыс көтеру, жанжалдасу сияқты қылықтар мүлде жат. Жапондықтар өз ойларын аса кішіпейілділікпен, қайталап кешірім сұрау арқылы білдіреді және кездескенде үнемі күлімсіреп қарсы алады. Осыған қатысты халық тілінде келесі мақал-мәтелдер тараған: «Күлімсіреу – ешкімге зиян келтірмес», «Күлімсіреген адамға оқ та атылмас», т.б. Жапондықтар өз басына түскен қиындықтың немесе тап болған ауыртпалықтың салмағын айналасындағы басқа адамдарға түсірмеуге тырысады. Олардың тәрбиесінің ерекшелігі осында: өз қайғылары арқылы басқаларға кедергі жасағылары келмейді. Сол себептен күлімсіреу – олар үшін аса кеңпейілділіктің, тілектестіктің көрінісі мен белгісі болып табылады.

Жапония – білім беру деңгейі өте жоғары ел, бұл елде сауатсыз адамдар жоқ деп айтуға да болады. Жапондықтар 「聞くは一時の恥聞かぬは一生の恥」 /5/ «Түзелуден ұялма, білімсіз болудан ұял»,

«Білімсіз адам бөрене секілді», «Сауаты жоқтың ақылы да жоқ» деп санайды. Олар білім алу тұрақты және үздіксіз болуы керек деп кеңес береді: «Білім алу өрге арба сүйрегенмен тең, жібере салсаң, төмен кетер».

Жапондықтарға ортақтасу, ұйымшылдық сезімдері тән. Олар халықтың дана сөздеріне сай өмір сүреді: 「人の踊るときは踊れ」 /5/ «Біреулер қуанса, бірге қуан», «Басқалардың қайғысына сен де ортақтас», 「人は人中、田は田中」 /4/ «Дала – далалар, адам – адамдар арасында өзін жақсы сезінер, себебі, көпке қарсы жалғыз тұра алмассың» т.б.

Адам тұлғасы оның күнделікті әдеттерінен, қылықтарынан және істеген әрекеттерінен көрініс табады. Жапон мақалында

「馬は乗ってみよ、人は添うてみよ」 /5/ «Жылқы – жүргенде, адам – сөйлескенде танылар» делініп, адал, парасатты және кеңпейілді болуға шақырылады: 「虎は死して皮をとどめ、人は死して名を残す」 /5/ «Жолбарыс – терісін, адам – жақсы атын сақтауға тырысады», 「富は屋を潤し徳は身を潤す」 /5/ «Байлық – үйді, ізгілік – адамды көркейтеді».

Жапондықтардың тұрмыстық ұстанымы бойынша, үй ішінің, отбасының сәнін келтіретін – бала-шаға, олар бұл жөнінде: 「子供は過ぎたる宝なし」 /5/

«Дүниедегі ең басты байлық – балалар» дейді. Жапондықтардың бойынан табылатын тағы бір қасиет – олардың балажан болып келуі. 「親の心子知らず」 /5/ «Ата-ана ойы – балада», «Ата-ана мейірімділігі теңіздей шексіз». Дегенмен, қыз баланың дүниеге келуі оларды аса қуантпайды, сондықтан

「娘三人あれば身代が潰れる」 /5/ «Үш қызың бой жетсе – үйіңдегі бар байлығың кетер» деген мақал тараған. Ал ұл баланы тәрбиелеп, өсіру – қарттық шақты қамтамасыз ету деген сөз. Жапондықтар өз балаларын үлкендерді, әсіресе ата-ананы сыйлауға, құрметтеуге тәрбиелейді. «Адамгершіліктің ең жоғары көрінісі – балалық борышты өтеу», - дейді жапон мақалы.

Біздің заманымызға жеткен мақалдардың басым бөлігі еңбекқор халық тарапынан туған, олар мақал-мәтелдерде өз еңбек тәжірибесін, адалдықты, шындыққа деген көзқарастарын жиі бейнелейді. Сол себептен, жапон мақал-мәтелдерінде бай, дәулетті адамдарға деген қатынас та бір жақты. Қоғамдағы ақша билігі жайлы жапон халқы 「金が物言う」 «Әлемдегі бар зат ақшаға тәуелді», «Ақша масқараңды да жояр», 「銭金は親子でも他人」 «Ақша ата-ана мен баланы да бөтен қылар» дейді /2/.

Жоғарыда аталғандай, Жапонияға барған кез-келген адам халықтың еңбексүйгіштігін ерекше атайды. Халықтың даналық сөздерінде еңбекқорлық пен шыдамдылық аса жоғары бағаланған: «Еңбексіз күн – азықсыз күн», 「辛抱が大事」 /4/ «Шыдамдылық - өмір байлықтарының бірі», 「辛抱する木に金がなる」 /5/ «Шыдамды ағашта алтын өсер», 「辛抱があれば、能力もある」 /4/ «Шыдамдылық болса, шеберлік те болар», 「石の上にも三年」 /5/ «Үстінде үш жыл отырсаң, тас та қызар», 「勤勉は成功の母」 /2/ «Ынта жетістікке жеткізер», «Табандылық тас жарар» т.б. Халық жастарды ертеден шыдамды, ынталы, еңбекқор болуға тәрбиелейді, бұл жөнінде халық даналығы «Қылық ексең - әдет орарсың, әдет ексең – мінез орарсың, мінез ексең – тағдыр орарсың» дейді.

Жоғарыда келтірілген жапон мақал-мәтелдерінен бұл халықтың тәрбиесі, өмірлік көзқарастары, тұрмысы мен дүниетанымы көрініс тапқан.

Мақал-мәтелдер – жекелеген өмір құбылысына нақты баға беретін халық мұрасы. Токсан ауыз сөздің тобықтай түйінін беретін мақал-мәтелдер аз ғана сөзден құралғанмен, көп мағынаға ие. Аз сөзбен терең мағынаны түсіндіру, өмір құбылысын айқын көрсету – тек мақал мен мәтелге тән қасиет.

Мақал-мәтелдер – кез-келген халықтың ғасырлар бойы ұрпақтан ұрпаққа мұра ретінде қалдырып отыратын даналығы, қазынасы. Себебі, оны шығарушы да, пайдаланушы да халықтың өзі.

Жоғарыда аталып кеткендей, жапон халқының тілдік өнерінде мақал-мәтелдер ерекше орын алады. Жапон мақал-мәтелдерінің көп бөлігі күнделікті қолданыста болумен қатар, баспасөз беттерінде, әдеби шығармаларда және көпшілік алдында сөйленетін сөздерде кеңінен пайдаланылады.

Жапонияның қоғам, саяси қайраткерлері өздерінің ресми сөздерінде, басқа елдердің мемлекет басшылары және дипломаттарымен келіссөздерінде мақал-мәтелдерді жиі қолданады. Мысалы, жапон үкіметінің өкілдері Жапония және Ресей арасындағы достық қарым-қатынасты дамыту қажеттігі мәселесін қозғау барысында «Жақын көрімі – алыс туыстан артық» деген халық даналық сөзін жиі қолданады /2/.

Жапон тіліне көркемдік, бейнелілік тән. Жапондықтардың сөйлеу тілі метафора, аллегория, теңеулерге толы болып келеді. Олардың көбісі мақал-мәтелдерге айналып кеткен.

Жапондықтар өздерінің осы рухани байлығына ерекше қамқорлықпен қарайды, жүйелі түрде мақал-мәтелдер жинақтарын шығарып, олардың халық арасына кең тарауын насихаттайды. Мұндай жинақтар арасынан ежелгі дәуірде пайда болып тараған мақал-мәтелдерден бастап, қазіргі заманға дейінгі бес мыңнан астам мақал-мәтел жинақталған ірі басылымдарды да, сонымен қатар, тек қазіргі кезде жиі қолданылып жүрген мақал-мәтелдерден тұратын шағын кітаптарды да кездестіруге болады. 「国語」 («Ана тілі») басылымы мен мектеп хрестоматияларында міндетті түрде ең бейнелі мақал-мәтелдер енгізілген арнайы тараулар болады. Бұл тарау 「ことわざ」 деп аталады, ол қазақ тіліндегі «мақал», «мәтел», «афоризм», «даналық сөз» мағыналарын береді. Көріп отырғанымыздай, бұл сөз жапон тілінде де басқа шығыс тілдеріндегідей мағынасы жағынан кең болып келеді.

Осыдан небары қырық-елу жыл бұрын бүкіл әлем Жапония жайлы күңгірт түсінікте болған еді, бұл түсініктің бәрі «гейша», «самурайлар», «камикадзе-лармен» байланысты болатын. Осы «камикадзе» сөзінің толық мағынасы

мен этимологиясын, оның тарихи оқиғаға байланысты туындағанын қазіргі кезде көп адам біле бермейді.

1274 жылы моңғол императоры Құбылай-хан бес жүз кеме жинап, жүз он бес мың әскерімен Жапонияға бет алады. Олар Цусияма, Ики аралдарын оңайлықпен басып алып, Кюсю аралына келіп түседі. Сол сәтте аяқ астынан дауыл тұрып, жаулап алушылардың барлық кемесі қирайды. Осылайша, жапондықтар табиғат күшінің көмегімен моңғолдарды жеңіп, дауылды «*камикадзе*», яғни, «*қасиетті жел*» деп атап кетті.

Сол кезден бастап жапондықтар шетелдіктерге үлкен күдікпен қарай бастап, тұтастай екі ғасыр бойы, яғни, 19-ғасырдың ортасына дейін оқшаулану саясатын ұстанды.

Жапонияны 1853 жылы күштеп «ашқан» АҚШ болатын. Дегенмен, бұдан кейін де Жапонияның басқа елдермен қарым-қатынасы шектеулі болып келді. Түбегейлі түрде, бұл жағдай тек 1945 жылы, Жапонияның екінші дүниежүзілік соғыстағы жеңілісіне байланысты өзгерді. Бұл кезеңде Жапония шет мемлекеттер үшін саяси әлсіз, жеңіліске ұшыраған мемлекет болып саналды.

Ал өткен ғасырдың 60-жылдары бүкіл әлем Шығыстағы «экономикалық ғажап» жайлы ести бастады. Дүние жүзі ғалымдары «күншығыс еліне» қарай өз назарларын аударумен қатар, Жапония елінің шекарасы туристер үшін ашық саналды. XX ғасырдың екінші жартысында бүкіл әлемді экономикалық даму жолындағы ірі табыстарымен дүр сілкіндірген елмен және оның халқымен басқа халықтардың барлығы жақын танысуға ниет білдірді.

Бұл елге келгендердің назарын бірден аударған жағдай – жапондықтардың қазіргі заманға сай, талғаммен киінуі еді. Еуропалық адам жапондықтар арасынан топ ішінде тек бойының биіктігімен, шашының немесе терісінің түсімен ғана ерекшеленді. Мұны немен түсіндіруге болады? Бұл тұрмыс деңгейінің жоғары болуына байланысты ма? Жоқ. Жапон тілінде 「衣食住」 деген сөз бар. Бұл жерде 「衣」 - киім, 「食」 - тағам, 「住」 - үй деген

мағыналарды береді. Сөздердің осындай тәртібін – тек лексикалық мәселе ғана емес, өмірлік философия деп атауға да болады, себебі, жапон мақалында айтылғандай, «*Адамның тамақтануы - өзі үшін, ал киінуі – басқалар үшін*».

Қазіргі кезеңде Жапония тұрмыстық техника шығарудан дүние жүзі бойынша алдыңғы қатарда екені белгілі. Батыс Еуропа елдерімен бірге, АҚШ-ты және басқа да шығыс елдерін осы озық техникаларымен қамтамасыз етіп отырғандарына қарамастан, жапондықтарға өз үй ішін артық заттармен толтыру тән емес. «*Артық зат – артық уайым*» дейді жапон даналығы. Дегенмен, мұның басқа да себебі бар. Ең бастысы – тұрғын үйлердің тарлығы. Әдетте, жапондықтар көлемі жағынан шағын бір бөлмені әрі асхана, әрі жатын бөлме ретінде пайдаланады.

Жапонияның орталық газеттерінің бірінде дәл айтылғандай: «*Қазіргі кезде, қарапайым жапондық электротехникамен – киімнен жақсы, киіммен – тағамнан жақсы, тағаммен – тұрғын үйден жақсы қамтамасыз етілген*».

Жапонияға тән ерекшеліктермен танысуда туындайтын кедергінің бірі – тіл. Бірақ, тіл – оны білмейтіндер үшін кедергі болса, жапонтанушы мамандар үшін – елді, оның мәдениетін зерттеу құралы.

Тіл – халықтың ең ұлы байлығы екені белгілі. Ол ғасырлар бойы қалыптасады. Оның грамматикалық құрылымы мен лексикалық құрамы жиі өзгеріп отыратындығына қарамастан, халықтың өзгермейтін тұрақты ойлары, бай тәжірибесі бар. Мұның барлығы афоризмдерден, мақалдар мен мәтелдерден көрініс табады. Олар ұрпақтан ұрпаққа беріліп отырып, халықтың бастан кешірген тарихы, мәдениеті, тұрмысы және де ұлттық ерекшелігі жайлы түсінік береді.

Қорыта келгенде, жапон мақал-мәтелдерінде оны тудырған халықтың өмірі, тұрмыс-тіршілігі, ұлттық мәдени сипаты, ой-санасы кеңінен қамтылған.

Жапон мақал-мәтелдерінің ең басты ерекшелігі – ұлттық-мәдени нақышты қамтуында, олардың халықтың өмір сүру

ерекшелігімен, рухани өмірімен және шаруашылығымен тікелей байланысында.

Кез-келген елмен, сол елдің мәдениетімен, рухани құндылықтарымен терең танысқысы келген адам сол елдің мақал-мәтелдерін оқып, өзінше зерттеп, оларға лайықты көңіл бөлуі тиіс. Бұл тек жапон еліне қызығушылық танытушыларға ғана емес, осы елдің тілі мен әдебиетін, тарихы мен мәдениетін оқып үйренуші мамандарға да қатысты. Себебі, мақал-мәтелдерде сол халықтың өмірге деген көзқарасы, қуанышы мен қайғысы, басынан кешірген бар өмір тәжірибесі мен тарихы көрініс табады. Ал жапон мәдениеті бүкіл әлемдік тұрғыдан ғана емес, басқа шығыс елдерінің мәдениеті арасында қайталанбас ерекше құбылыс болып табылады. Сол себептен, жапон ұлттық мақал-мәтелдері ғасырлар тоғысында әлемге танылып отырған осы еңбекқор, ұлттық бейнесі ерекше халықтың қандай екенін түсініп, жапон тілінің табиғи сұлулығын, терең байлығын сезінуге көмектеседі.

1. Донбаева А.Б. «Даналықтың түбі бір». Алматы. 2004 ж.

2. Васина Т.И. «Так говорят японцы. Крылатые фразы на японском и русском языках». Москва. «Астрель: АСТ», 2005 г.

3. «Япония от А до Я». Москва. «Япония сегодня», 2000 г.

4. Mitani E., Minemura F., Saito Y., Haratsuka K. 『社会人のための国語の常識』. Japan. 1987.

5. 『故事ことわざ・慣用句辞典』. Japan. 2001.

Данная статья посвящена наиболее часто употребляемым пословицам, поговоркам и крылатым фразам японского языка и отражению в них национального характера, культуры и быта японского народа. Для раскрытия темы были приведены конкретные примеры и сделан текстологический анализ.

This article is about the most usable proverbs, sayings and pithy phrases of the Japanese language and reflection in them of national character, culture and way of life of Japanese people. For disclosing a theme concrete examples have been resulted and the textual analysis is made.

Тазабекова Г.Б.

ЖАПОН ТІЛІНДЕГІ «ҚАРЫН» СОМАТИЗМІМЕН ҚОЛДАНЫЛАТЫН ФРАЗЕОЛОГИЯЛЫҚ БІРЛІКТЕР СЕМАНТИКАСЫ

Тіл мен мәдениет арасындағы байланыс жөніндегі мәселе аса күрделі де маңызды тақырыптардың біріне жатады. Бұл мәселеге он сегізінші ғасырдан бастап-ақ әлемнің көптеген ғалымдары өз еңбектерін арнады. Қазіргі таңда тіл мамандарының көпшілігі тіл (әрбір индивидтің және жалпы қоғамның дүниетанымын білдіретін сананың формасы) әрдайым мәдениеттің әсерінде болады деген көзқарасты дұрыс көреді. Жапон тілі де ғасырлар бойы ұлттық мәдениеттің ықпалында қалыптасып келді. Ұлттық дүниетанымның жапон тіліне әкелген әсерін анықтау үшін фразеологиялық бірліктер мәселесін қозғаудың маңызы зор.

Ұлттық-мәдени эталондар, стереотиптер, мифологемаларға баратын бірден-бір жол фразеологиялық бірліктермен тығыз байланысты. Сондықтан да кейбір ғалымдардың (В.Н.Телия, Д.О.Добровольский) дүниенің фразеологиялық бейнесі халықтың ұлттық-мәдени ерекше таным жолын зерттеуге мүмкіндік береді деген пікірлері белгілі. Дүниенің фразеологиялық бейнесі түсінігі ғасырлар бойы халықтардың шығармашылығы процесі барысында дүние туралы жинақталған білімдер жүйесі дегенге саяды. Әрбір фразеологиялық бірлік қоршаған орта реалийлерін сипаттау жүйесінің бір бейнелі элементі.